

ANADOLU GÜZEL SANATLAR LİSELERİ (AGSL), ÇALGI-VİYOLONSEL EĞİTİMİNDE 9. SINIFLARA YÖNELİK TEMEL DAVRANIŞLARIN KAZANDIRILMASI İLE İLGİLİ YAKLAŞIMLAR

Şebnem Yıldırım ORHAN

Ankara Anadolu Güzel Sanatlar Lisesi Viyolonsel Öğretmeni, Ankara

Özet

Bu çalışmada, Anadolu Güzel Sanatlar Liseleri 9. sınıf çalgı- viyolonsel dersine yönelik olarak hazırlanan öğretim programının gerçekleştirilmesine ilişkin yaklaşımlar doğrultusunda, viyolonsel başlangıç düzeyinde temel tekniklerin kazandırılmasının önemi üzerinde durulmuş, bu konuda öneriler sunulmaya çalışılmıştır.

Çalışmanın, Anadolu Güzel Sanatlar Lisesinde görev yapmakta olan viyolonsel öğretmenlerine rehber olacağı düşünülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Anadolu Güzel Sanatlar Lisesi(AGSL), Başlangıç Viyolonsel Eğitimi

APPROACHES FOR LEARNING COVER THE BASIC BEHAVIOURS FOR 9.TH GRADE OF VIOLONCELLO STUDENTS OF ANATOLIAN HIGH SCHOOLS OF FINE ARTS

Abstract

This study intended for 9th grade beginner violoncello students. A learning program has been prepared and there are thoughts and approaches about usage of this program in learning beginner stage techniques and their importance

The intention of this study is to be a guide for teachers at Anatolian High Schools Of Fine Arts who works as 9th grade violoncello instructors.

Key Words: Anatolian High School of Fine Arts, Beginner violoncello training

1. Giriş

Müzik eğitimi, bir müziksel davranış kazandırma veya bir müziksel davranış değişikliği oluşturma sürecidir. “Bireysel, toplumsal, kültürel ve ekonomik işlevlerinin insan yaşamındaki yeri ve önemi nedeniyledir ki müzik, hem etkili bir eğitim aracı, hem de önemli bir eğitim alanı haline gelmiştir”(8). Müzik eğitimi, genel müzik eğitimi, amatör (özengen) müzik eğitimi ve mesleki (profesyonel) müzik eğitimi olarak üçe ayrılabilir. Anadolu Güzel Sanatlar Liselerinde uygulanan müzik eğitimi Mesleki Sanat Eğitimi kapsamındadır. “Mesleki Sanat Eğitimi, sanat alanının bütünü, bir kolunu ya da dalını, o bütün, kol ya da dal ile ilgili bir işi meslek olarak seçen, seçmek

isteyen, seçme olasılığı bulunan ya da öyle görünen, sanata belli düzeyde yetenekli kişilere yönelik olup, kolun, dalın, işin ya da mesleğin gerektirdiği sanatsal davranışları ve birikimi kazandırmayı amaçlar” (1).

AGSL, müzik bölümüne, ilköğretim eğitimi tamamlamış, müziğe ilgi duyan, müzik özel yetenek sınavında ilk yirmi dört sraya girmiş öğrenciler bu okullarda okumaya hak kazanır. Sınavı kazanmış 24 öğrenciden fiziksel olarak daha uygun olan 3 ya da 4 öğrenci viyolonsel eğitimi alması için seçilir. Bu öğrenciler AGSL Viyolonsel Dersi Öğretim Programında belirtilen kazanımlar doğrultusunda eğitim görürler. Ancak programı var olan 9. sınıf viyolonsel eğitimine ilişkin henüz bir ders kitabı yoktur. Her ne kadar çalgı dersleri usta-çırak ilişkisi içinde yürütülüyor olsa da belli bir program ve ders kitabı ile yapılacak eğitim Türkiye’deki bütün AGSL’ler de eşit ve uyumlu eğitimi sağlar. Bu konudaki eksikliğin giderilebilmesine destek olmak ve AGSL viyolonsel öğretmenlerine yardımcı olabilmesi açısından, viyolonsel öğretim programının uygulamasına yönelik yaklaşımlar aşağıda belirtilmiştir. Araştırmadaki çalgı-viyolonsel dersi ifadesi tartışmaya açıktır. Ancak AGSL ders programındaki listede dersin tanımı bu şekildedir.

Viyolonsel boyutça diğer çalgılardan daha büyük olması ve taşımadaki güçlüğü, viyolonsel çalacak öğrenci seçiminde göz önünde bulundurulması gereken unsurlardır. Kesin olmamakla birlikte, seçim yapılırken öğrencinin el ayasının belli ölçüde açılabilmesi, sol el serçe parmağının kısa olmaması, parmak uçlarının tırnakla çok yapışık olmaması gibi ayrıntılar göz önünde bulundurulmalıdır.

Uygun boyutta çalgı seçimi, eğitimin başlangıç aşamasında dikkat edilmesi gereken en önemli koşuldur. Viyolonsel, “çeyrek viyolonsel, yarım viyolonsel, üç çeyrek viyolonsel, tam (büyük) viyolonsel” olarak dört farklı ebattadır.

Viyolonsel Ebatları	Yaş grupları
Üç Çeyrek Viyolonsel	11-14 yaş arası
Tam(Büyük) Viyolonsel	14 yaş ve üstü

Viyolonsel ölçüsü, öğrencinin vücut ölçülerine uygun olmalıdır. Çocuğun kendine göre büyük ya da küçük bir çalgıyla çalışıyor olması, çalgı eğitimi açısından uygun olmaz. Yukarıdaki tabloda verilen ölçüler AGSL öğrencilerinin yaş grubunu içeren genel olarak tavsiye edilebilecek ölçüleri göstermektedir. Öğretmen, çocuğun fiziksel özelliklerini de göz önünde bulundurarak, öğrenciye en uygun viyolonsel boyunu belirlemek için bu tablodan faydalanabilir.

Viyolonsel tarihçesi ve yapısı ilk ünite olarak ele alınmalıdır. Öğrenciye viyolonsel tanıtıldıktan sonra uygun boyuttaki viyolonsel ve yay öğrenciye verilmelidir.

Öğrencinin boyuna ve oturma yüksekliğine uygun bir sandalye belirlenmeli, öğrenci sandalyenin arkasına yaslanmamalı, sırtı dik olacak şekilde sandalyenin ucuna doğru oturulmalıdır. Oturma esnasında bacakların açıklığı belirtilmeli ve topukları yerde olmalıdır. Daha sonra viyolonsel pik yüksekliği öğretmen tarafından belirlenip tutuş öğretilmelidir.

“Pik yüksekliği, viyolonselın ayarlanabilen tek ölçüsüdür ve üzerinde dikkatle durulması gerekir. Pikin zemine dayanma noktası tercihen bacakların açıortayının hafifçe sağ tarafı olmalı, böylece viyolonselın pik ucu ve salyangoz arasında oluşan eksene biri vücuda diğeri sağ tarafa yatan iki eğim verilmelidir. Viyolonselın göğüse ve dize olan teması sağlanmalıdır”. (2)

Yaylı çalgılarda sağ ve sol el’in birbirinden çok farklı işlevleri vardır. Sağ elde (yayda) temel davranış yayın tele sürtülmesidir. Sol elde ise parmak düşürülüp kaldırılmasıdır. Sonuç olarak sağ el ses üretir, sol el ise sesleri belirler. Bu nedenle bu farklı iki işlemin ayrı ayrı ele alınması zorunluluktur.

Viyolonsel eğitiminde başlangıç aşaması ile ilgili değişik yaklaşımlar olmakla birlikte yaygın olan öncelikle sağ el tekniği kazandırma daha sonra sol el tekniğine geçiş AGS liseleri için önerilebilir. Yayıdaki kullanımla ilgili temel hareketler pekiştirilip alışkanlık haline geldikten sonra sol ele geçilmelidir.

Sağ el (yay) yaklaşımları;

-Öğrencinin yayı tutma ile ilgili temel davranışları kazandığından emin olduktan sonra yayı tellere sürtme işlemine geçilmesi doğru olur. Yayı tutarken elin ve parmakların serbestliği oldukça önemlidir. Başparmağın yumuşaklığı sağlanmalıdır. Aksi halde yalnız parmaklar değil, tüm kol sertleşir ve bu da viyolonsel çalmada önemli sorunlara yol açar. Her iki el için de kavrama, tutma ve doğallık esastır.

-Yayın kullanılan değişik bölümlerini ifade eden ilgili kısaltmaları, çekme- itme işaretlerini ilk derslerde konu olarak alınması önerilir.

-Viyolonsel tellerinin adı öğrenildikten sonra, boş telde yay çalışmalarına orta tellerden (re ve sol) başlanır. Daha sonra la ve do tellerinde sürdürülür.

-Yayı telin üzerine koyma, kolun ağırlığını telin üzerinde hissederek kol ağırlığını kaybetmeden, yayın küçük bölümünde çekme- itme hareketinin doğallığı, öğrenciye kazandırılmalıdır. Daha sonra bütün alanlarda yayın kullanılması önerilir.

-Yayı çekme –itme hareketi aşamasında ön kol hareketi esas alınmalıdır. “Galamian’a göre kol iki bölümden oluşur. Bunlar; arka ve ön kollarıdır. Arka kol, omuz ekleminden dirsek eklemine kadar, ön kol ise dirsek ekleminden bilek eklemine kadar olan kısımdır”.(3)

-Yayın doğru yönde kullanılması bileğin serbest bırakılmasına- esnekliğine bağlıdır. Bilekte doğal açılım dışında gereksiz hareket olmamalıdır.

-Temiz ses üretimiyle yayın düzgün ve doğru sürtülüşü arasında doğru bir orantı bulunur. Düzgün yay kullanımının ilk şartı yayın eşige paralel, doksan derecelik açı oluşturacak biçimde çekilmesidir.

-Yay hızı konusu oldukça önemlidir. Yayın hızı aynı zamanda yayın tele uyguladığı basıncı da belirlemektedir. Yay kullanımında doğal basıncın elde edilmesi çok büyük önem taşımaktadır. Yani eşit hızda kullanılan yay eşit gürlükte ses demektir. Önce bunun öğrenilmesi gerekmektedir. Yayın hızı arttıkça doğal basınç artar, azaldıkça

doğal basınç azalır. Sesin gürlüğünün azaltılması- artırılması çalışmalarında hıza bağlı doğal basınçtan yararlanılması gerekmektedir. Yayın hızına bağlı olamayan özel basınç ayarlamaları farklı bir konudur. Daha ileri aşamalarda öğrenilip uygulanması gerekir. Çünkü başlangıç aşamasında böyle özel basınç uygulamalarına yönelmesi istenmeyen sertliklere yol açmaktadır. Buna bağlı olarak da dirsek, omuz, boyun gibi bölgelerde sertliklere yol açıp fiziksel rahatsızlıklara neden olabilmektedir. Oysa yaylı çalgı çalmada tele sürtme, doğal çalma esastır. Doğal basınç da öncelikle eşit hızda yay kullanımı ile elde edilmelidir. “Yayın tellere yaptığı basınç, kendi ağırlığından, kol ve elin ağırlığından, kontrollü kas hareketlerinden ya da bunların bileşiminden meydana gelebilir. Yayın ağırlığı en az ucunda hissedilir. Ucundan ortalara doğru gindikçe artar ve ökçede en yüksek değerine ulaşır” (4).

-Detaje, sağ el tekniklerinin temelidir. Sözlük anlamı ayırmak, koparmak, bölmek, parçalara ayırmak olan fransızca kökenli “detache”nin müzikte kullanılan anlamı ise, her notayı ayrı yayda çalma tekniğidir. Detaje, yayın her tarafında uygulanır (Alt yarı,Orta,Üst yarı, bütün yay gibi). Detaje uygulanırken, sesler arasında kopukluk ,boşluk yaratmadan, aynı dozda- gürlükte ses elde edilmesi hedeflenir. Bu şekilde çalmada ses diğer sese (notaya) kadar taşınır. “Detaje, müzikal cümlelerin farklı seslerini iyi ayırmak amacıyla, çekilen arşe hareketinde ve itilen arşe hareketinde tek bir nota çalmaya dayanmaktadır. Arşe hareketinin yön değişimleri sırasında (çekme-itme) ses sürekliliğinin sürdürülmesi zorunludur”. (5)

- Birlik, ikilik, üç vuruşluk, dörtlük ve sekizlik değerler içinde yayın değişik bölümlerinde eşit hızda yapılan çalışmalar yay kullanımını geliştirir. Re telinde başlayan bu çalışmalar sol teline geçiş ilişkisi kurulduktan sonra bağısız olarak- detaje- sırasıyla la ve do tellerinde sürdürülür. Özellikle yay ve tel değiştirme aşamasında yayın hızının değiştirilmeden bu işlemlerin yapılması esas alınmalıdır. Tel değiştirme işleminde temel hareketin uçta daha büyük hareket- gözlenebilir olmasından dolayı- algılanması daha kolaydır. Kol açıklığı kullanılıp bileği işin içine katmadan tel değiştirme doğru olacaktır. Yayın değişik bölümlerinde, farklı ritmik çalışmalar ile iki telde tel değiştirme çalışmaları önemsenmelidir.

- Çift telde çalma çalışmaları sağ elin doğruluğunu sınamak için oldukça önemlidir. İki tele aynı anda sürtme anında yayın, sağ kol ve dirsek ile oluşturduğu düzlemin (eşit gürlükte iki ses duyabilmek için), yayın dibinden ucuna kadar bozulmadan devam etmesi önemlidir.

-Legato; “herhangi bir şekilde dizilmiş notaların, aynı yay çekişinde ya da itişinde çalınacağını belirten temel bir yay tekniğidir. Bağ devam ettiği sürece çalgıcı yayın yönünü değiştirmez ama bitişik komşu teller üzerindeki notaları aynı bağ içinde çalabilir”(7). “Karmaşık bir mekanizma gerektiren (arşenin dağılımı, hızı ve basıncı, tempo, nota sayısı ve süresi, rejistri ve nüansı) ve karşılaşılan güçlükler ne olursa olsun, her zaman büyük esneklik istenen legato yaylı çalgıların cümleleştirme tekniğinin mihenk taşıdır. Pablo Casals legatoyu “gökkuşakların birbirini izlemesi” olarak tanımlamaktadır. Çok sayıda nota içeren legato durumlarında son notaların değerini vermek ve arşe yönünü yeterli bir hareket rahatlığı ile gerçekleştirmek için yeterince arşe saklanmalıdır”(5).

-Bağlı (legato) tel değiştirme çalışmalarına geçerek sağ el tel değiştirme işlemine geçilmesi uygun olur. Özellikle bağlı tel değiştirme işleminde yay hızının değiştirilmemesi oldukça önemlidir.

- Boş telde çalma çalışmalarına başlanıldığı andan itibaren öğrencinin ilgisinin sağlanıp motivasyonun artırılması için bütün çalışmaları renklendirici, güçlendirici çok sesliliğe ihtiyaç vardır. Bu eşliklendirme öğretmeni ile viyolonsel eşlikli olduğu gibi piyano eşlikli de olabilir. (6)

Sol el yaklaşımları;

-Viyolonsel tuşesinin kavranması esas alınır. Sol elin bütün parmakları Re teli üzerine konup kol ağırlığının bütün parmaklarda hissedilmesi, parmaklar numaralandırılarak kol ağırlığının her bir parmak ucuna taşınması ve bunun kontrol edilmesi, parmakların yuvarlaklığının sağlanması parmakların bağlı olduğu eklem çıkıntılarının tellere eşit uzaklıkta bulunması parmakların doğal ve kolay hareketi için zorunludur.

- Sol el tutuşu ile ilgili olarak başparmağı sıkmadan sadece kavramaya yardımcı olacak şekilde kullanılması oldukça önemlidir. Sol elde temel davranışları yerleştirmek için kısa bir süre sağ el pizzicato (parmakla çektirerek ses üretme) tekniğinden yararlanılabilir.

-Kolon ağırlığının 1. parmakta gerçek anlamda hissedilmesi sağlandıktan sonra diğer parmaklar sırasıyla (1. parmağın durumu hiç bozulmadan) tel üzerine düşürülmelidir. 1. parmaktan sonra konulan (düşürülen) her parmağın yerinde kalarak tutulması; Örneğin 4. parmak basıyorken 1.,2.,3. parmağın da basılı olması, parmak kaldırma hareketinde basılı olan parmakların oynatılmaması; örneğin 4. parmak kaldırılırken 1.,2.,3. hiç hareket etmemesi önemlidir.

-Temiz ses üretme konusunda alt boş telden yararlanılmalıdır. Örneğin; Re telinde alt boş tel sol ile 4. parmak sol kontrolü. Bütün parmaklar için yayı 2 tele birden sürterek parmak düşürme ve kaldırma hareketlerinin boş telle kontrollü olarak pekiştirilmesi yararlı olacaktır. Re telinde 4. parmak sol sesi için basılı dururken boş telle ilişkilendirilir ve dizi çalışmalarına geçiş yapılır. Sol- Re tellerinde sol majör dizisinden faydalanılır. La teline geçilerek Re-La tellerini kapsayan diziler ve çalışmalara geçilebilir.

-Bağlı (legato) çalma konusuna geçildikten sonra; Tempoya göre bağlı çalışmalarda eşit hızda yay kullanımı önemsenmelidir. Parmakların düşürülüp kaldırılması sırasında yay hızının değiştirilmeden sürdürülmesi gerekmektedir. İlk önce tek telde (Re) legato çalışmaları yapılır. Daha sonra sırasıyla (Sol-Re),(Re-La), (Do-Sol-Re-La) tellerinde dizilerle legato çalışmaları sürdürülür.

- Sağ el tekniği olan staccatoya sol elde belli aşamaya geldikten sonra geçilmesi uygun olacaktır. Öğrenilmiş olan dizilerden yararlanılarak staccato çalışmalarına geçilecektir. Staccato için yayın küçük bir bölümünde, ağırlık ortasında tele özel olarak baskı uygulayıp kaldırılması ile elde edilen kısa- noktalı çalma şeklidir denilebilir. "Bilek ve parmaklar, arşe üzerinde bir baskı uygular ve sonra da bırakılır ve her nota üzerinde canlı bir atak gerçekleştirirler. Notalar arasında arşe tellerden ayrılmamalıdır."(5)

- Do-Sol-Re-La tellerini kapsayan diziler öğrenilen sağ el yay teknikleri kullanılarak pekiştirilir. Bu konuları kapsayan etüt ve küçük boyutlu şarkılar öğrencilere viyolonsel ve piyano eşlikli olarak verilirse öğrencinin entonasyonunu geliştireceği gibi çalışmalarını da daha özendirici olacaktır. I. Konumda doğal durum pekiştirildikten sonra I. Konumda açık durum konusu ele alınması önerilir.

- I. Konumda Açık durumun, el ayasını açarak- kapayarak olduğu anlatılması ve açık durumda parmakların doğal I. Konumda olduğundan daha yatık basması gerektiği fark ettirilir. Bu konu içinde La minör, Re Majör, La majör dizileri arpej ve kırık üçlüleri ilgili etüt ve eserler önerilebilir.

2. Sonuç

Viyolonsel öğretimi bireysel bir ders olduğundan yukarıda belirtilen yaklaşımların gerçekleşmesi öğrencinin kendine özgü özellikleriyle gelişebilen davranışlar edinmesine bağlıdır. Bu bağlamda viyolonsel dersi öğretim programında belirtilen kazanımların gerçekleştirilmesine yönelik olarak her öğrenci bireysel olarak değerlendirilmeli, asgari kazanımlar belirlenmeli ve programa uyma kaygısıyla öğrencinin seviyesinin üzerinde davranış oluşturulmamalıdır. Sağ el ve sol el temel davranışlarının doğru kazandırılması öğrencinin viyolonsel eğitiminin temelini oluşturmaktadır. Bu temel davranışların alışkanlık haline gelmesi, öğrencinin viyolonsel eğitiminin devamlılığı için esastır.

Öğretmenin; oturuş, viyolonseli tutuş, sağ ve sol el kullanımını öğrenciye aktarırken, sadece anlatım yoluyla yetinmeyip çalgısıyla uygulamalı olarak örneklendirerek görsel ve işitsel biçimde somutlaştırması büyük önem taşımaktadır. Öğrencinin doğru davranışları öğretmeninde görmesi ile bu konudaki başka doğru örnekler, konserler, DVD, VCD, vb. gözlemlemesi, temel davranışları kazanmasını kolaylaştıracak ve çalgısına olan ilgi ve motivasyonunu artıracaktır.

3. Kaynakça

1. UÇAN Ali; “Müzik Eğitimi Temel Kavramlar-İlkeler-Yaklaşımlar ve Türkiye’deki Durum”, Evrensel Müzik Evi,Genişletilmiş 3. basım, 2006,Ankara
2. TOKAY Dilbağ; “7-11 Yaş Grubundaki Çocukların Viyolonsel Eğitiminde Öncelikli Hususlar”, Yüksek Lisans Tezi, 2000, İstanbul
3. FAYEZ Semra; “Kuramdan Uygulamaya Başlangıç Keman Eğitimi” Teknik –İlke- Yöntemler, Ankara,2001
4. BÜYÜKAKSOY Feridun; “Keman Öğretinde İlkeler ve Yöntemler” ,Ankara, 1997
5. ATAKIR Şafak; “Viyolonselde Vibrato ve Arşe Teknikleri”, Yüksek Lisans Sanat Eseri Çalışması Raporu, 2002, Ankara
6. ORHAN Yıldırım Şebnem; “Anadolu Güzel Sanatlar Liseleri Çalgı Eğitiminde Motivasyon” Yayınlanmamış makale, 2006, Ankara
7. GÖBELEZ Cemalettin; “ Çalgı Dünyasında KEMAN”, 1996,İstanbul
8. UÇAN Ali; “Müzik Eğitiminin Temel Niteliği, Üç Ana Türü ve Bazı temel Sorunları”, Orkestra Dergisi, sayı:207